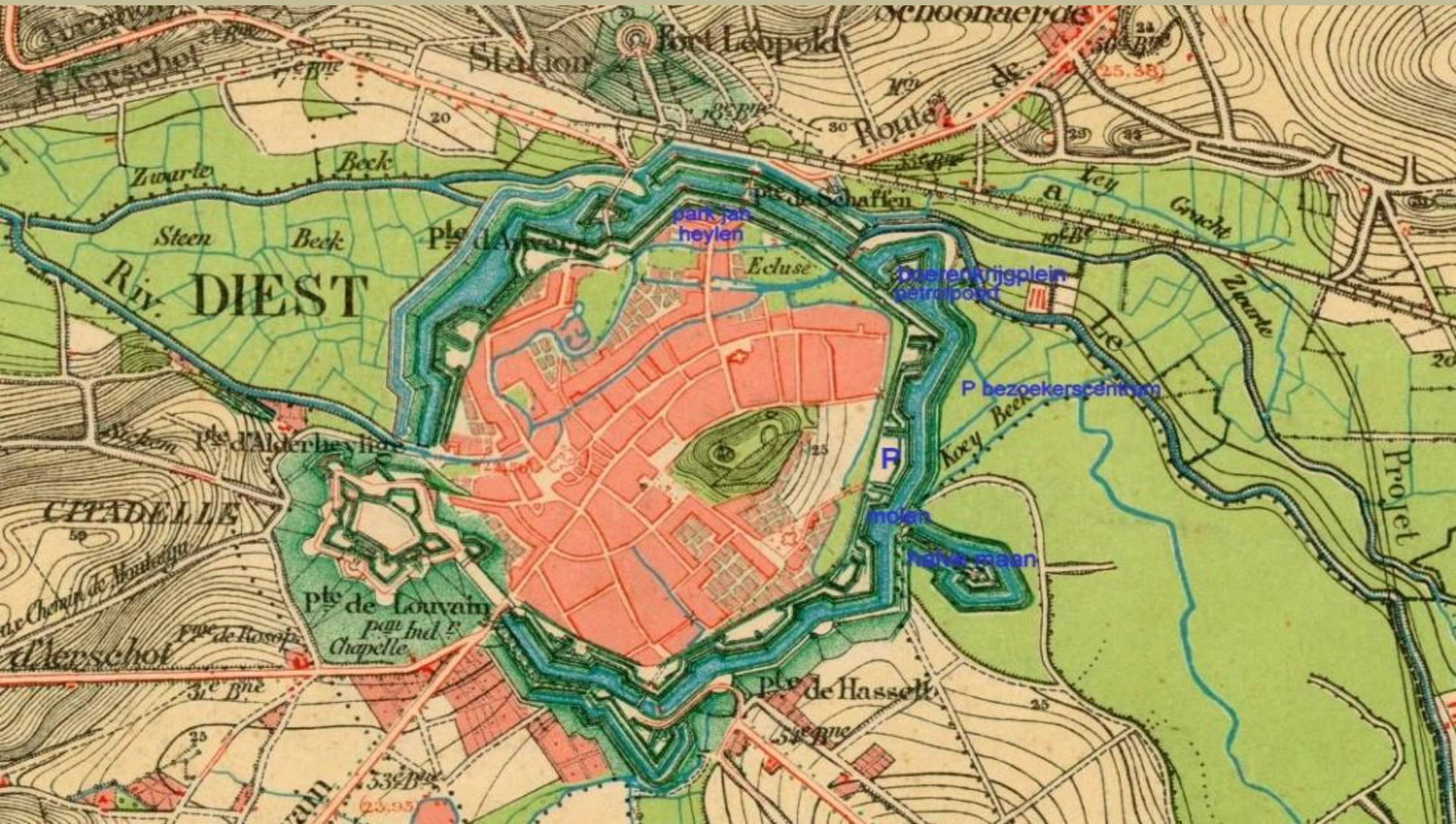

Van hameiden tot verdedigingslinies: een overzicht van zeven eeuwen verdediging van steden en plaatsen in Brabant

Prof.em.dr.Piet Lombaerde

HERTOGDOM BRABANT ca. 1300

Van hameiden tot verdedigingslinies:

**een overzicht van zeven eeuwen verdediging
van steden en plaatsen in Brabant**

INHOUD VAN DE LEZING: EEN OVERZICHT

- **Vroege middeleeuwse versterkingen**
- **Verdere uitbouw van de middeleeuwse versterkingen
(13de tot vroeg 16de eeuw)**
- **Eerste aanpassingen van middeleeuwse versterkingen
aan het geschut**
- **Vroege ontwikkelingen van het gebastioneerd
versterkingssysteem**
- **Naar een verdere verfijning en expantie van het
gebastioneerd systeem (17de en 18de eeuw)**
- **Vroege toepassingen van de theorieën van Montalembert
en van het polygonaal type**
- **Linies in Brabant tijdens de 20ste eeuw**

Vroege middeleeuwse versterkingen

Hameiden of 'bollen'

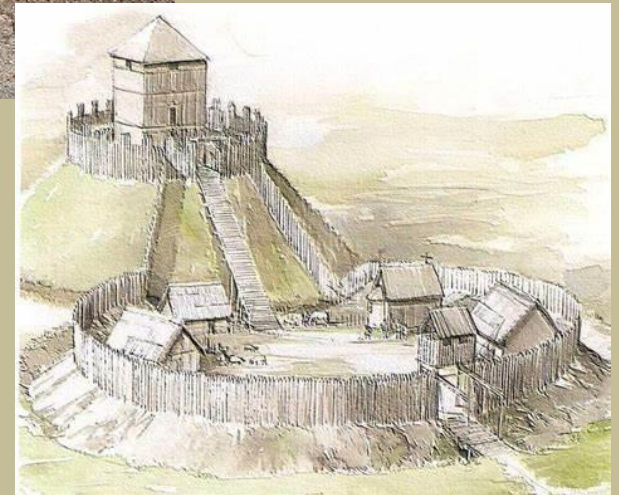
- Brussel
- Herentals

Discours en Brief de Herentals
Herentals est distant de Louvee qualz p[ro]p[ri]e
Lionel posse sur la partie rive de Nevele port,
Lionel natif M^e, Lionel de Herentals
quodam factu rep[re]sentat en l'acte de la rive rive
Il avoit plusieurs bolls foveal de her bob d'oul q[ui] a fait
plusieur bolls rive aux environs de Herentals
Il l'ist de plusieurs fille de la profession
profession l'an 1560

LANDEN: Motte Wangen (geïnterpreteerd als feodaal mottekasteel met gracht, opper- en neerhof)

reconstructie motte (Borssele)

**Zichem:
Maagdentoren**

Jacob van Deventer, Stedenatlas, ca. 1560

Groot-Bijgaarden: donjon

Broechem: donjon van Bossenstein

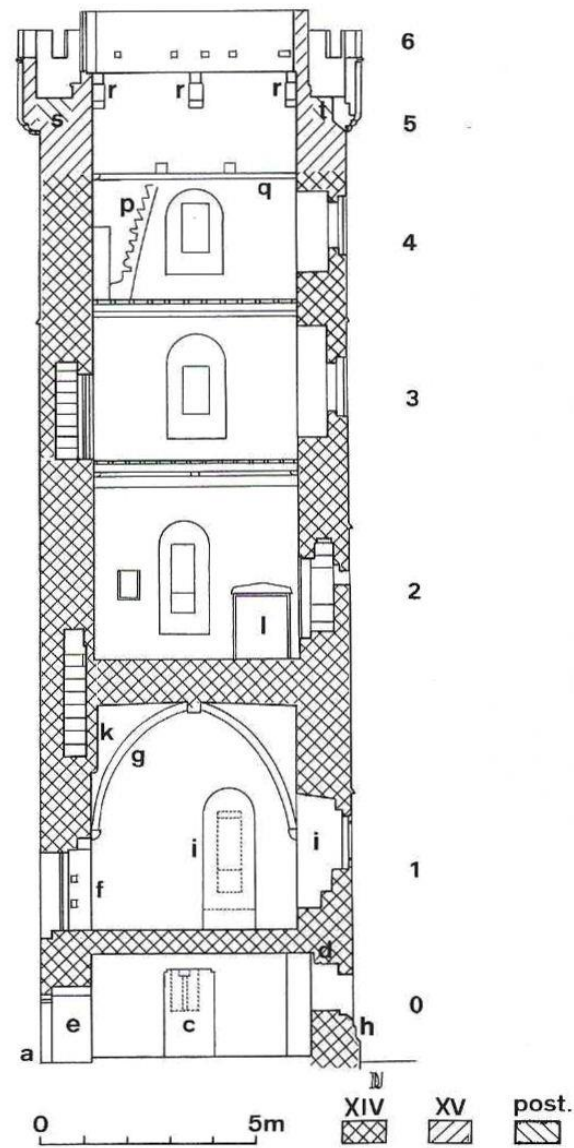

Kasteel van Beersel: restauratie vanaf 1928 o.l.v. aannemers Charles Mertens en Raymond Pelgrims, naar toestand 1488.

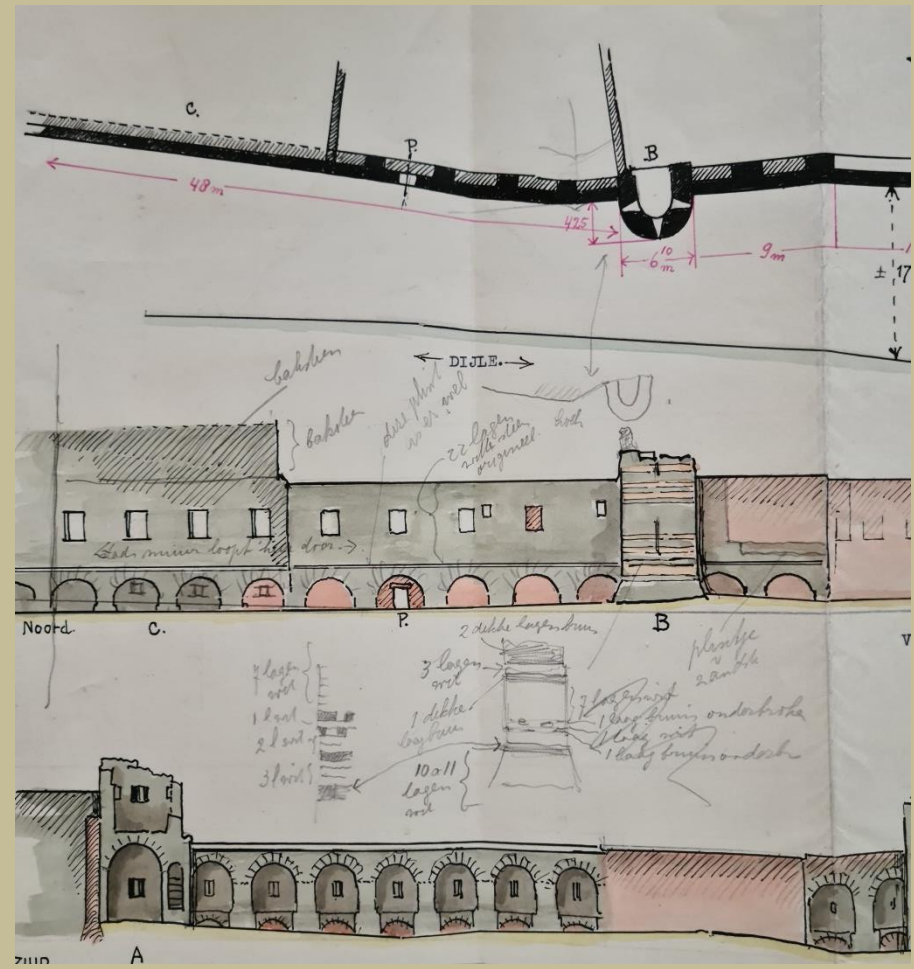
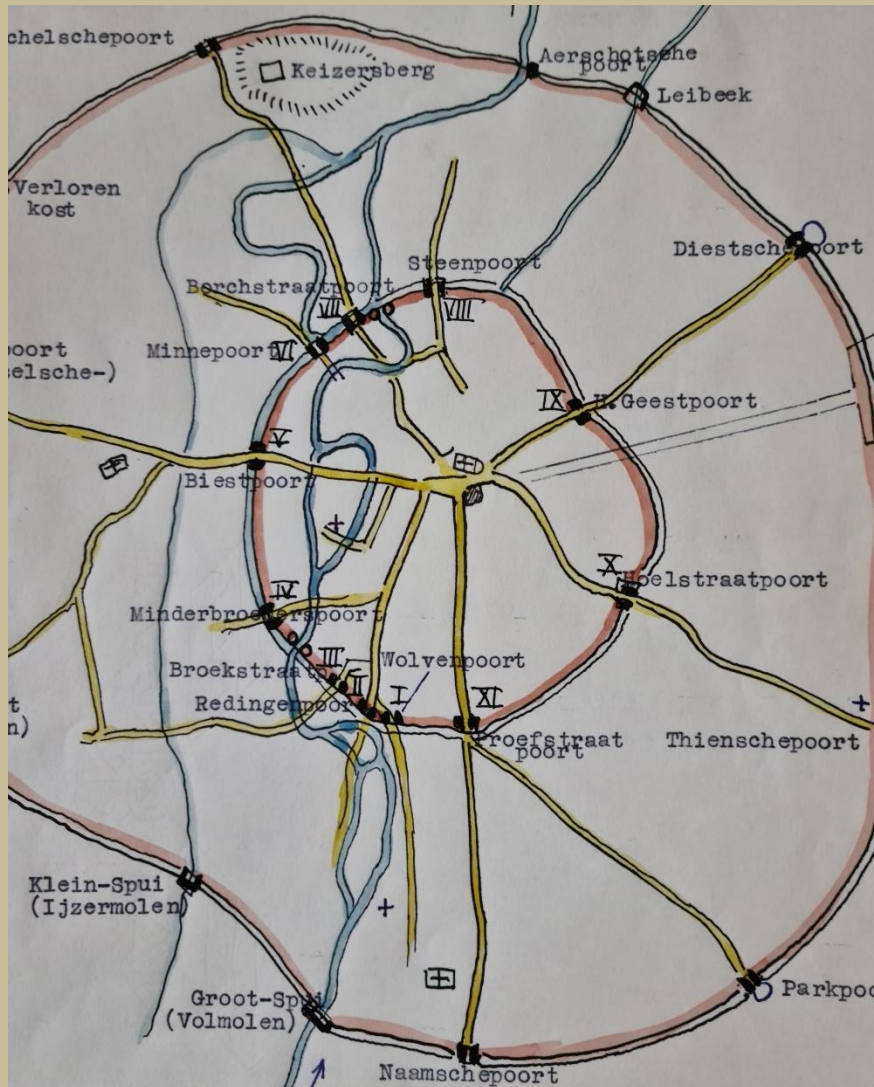
ROTSELAAR: donjon Ter Heide tweede helft 13de eeuw

KASTEEL VAN HORST Sint-Pieters-Leeuw

LEUVEN: EERSTE STENEN OMWALLING 12de eeuw

Muur ter hoogte van Handbooghof

LEUVEN

Toren van de 1ste vestingmuur, 12de eeuw,
met wal der Conventuelen.

Thans in Stadspark

Janseniustoren met waterpoort van de Dijle 12de eeuw

AARSCHOT
de omwalling van de 12^{de}
tot 14de eeuw

Aurelianustoren, 1360-1365

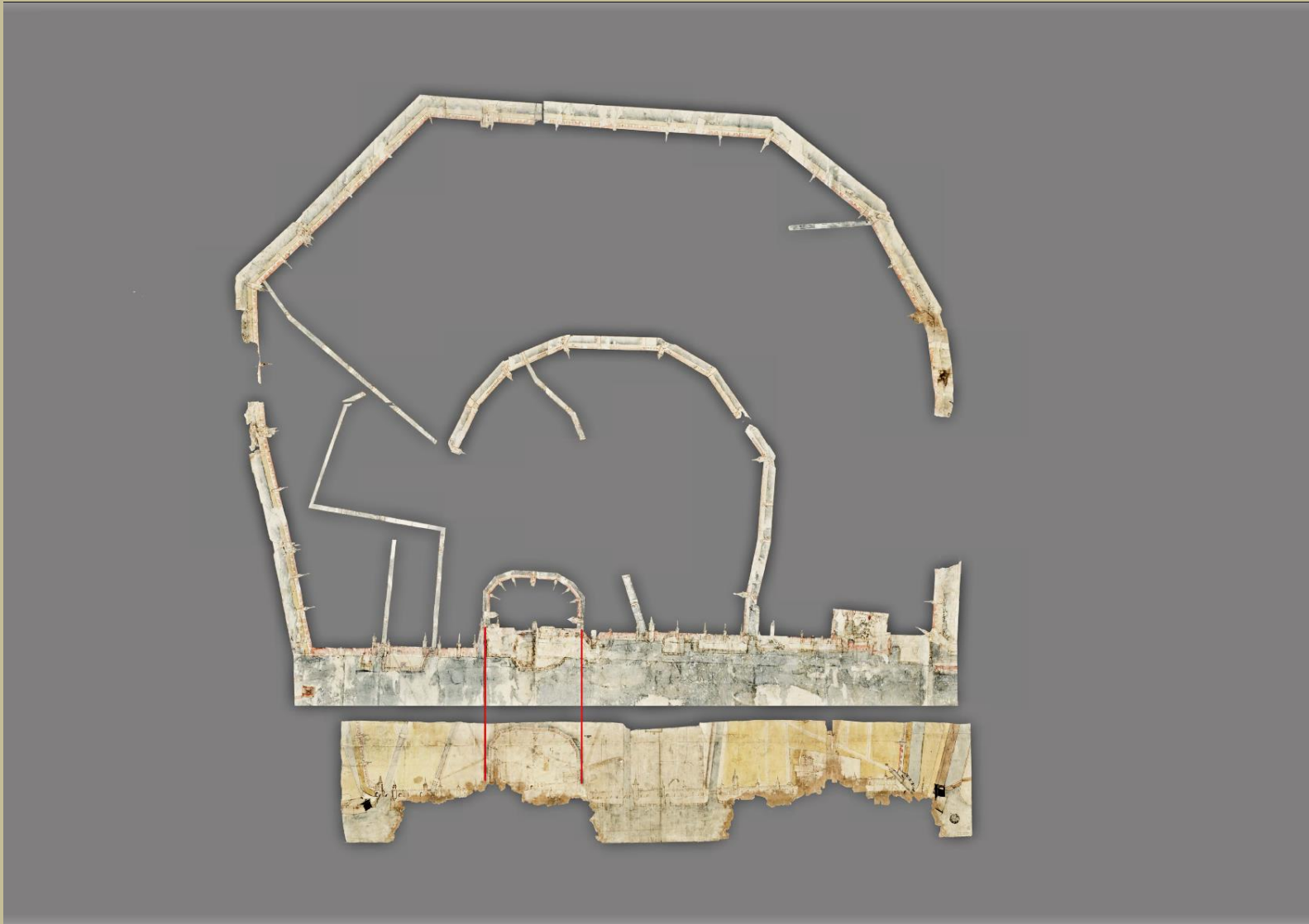
's Hertogenmolens aan de Demer: waterpoort,
oorsprong 14de eeuw, verplaatst in 1510

Verdere uitbouw van de middeleeuwse versterkingen (13de tot vroeg 16de eeuw)

ANTWERPEN: opeenvolgende middeleeuwse stadsomwallingen
(reconstructie door Marc Muylle)

Vroeg vijftiende-eeuwse omwalling van Antwerpen

*Kronenburgtoren
afgescheurd*

Begijnenpoort

Sint-Jorispoort

Blauwe toren
Herentalse vaart
Vuilrui

Kipdorppoort

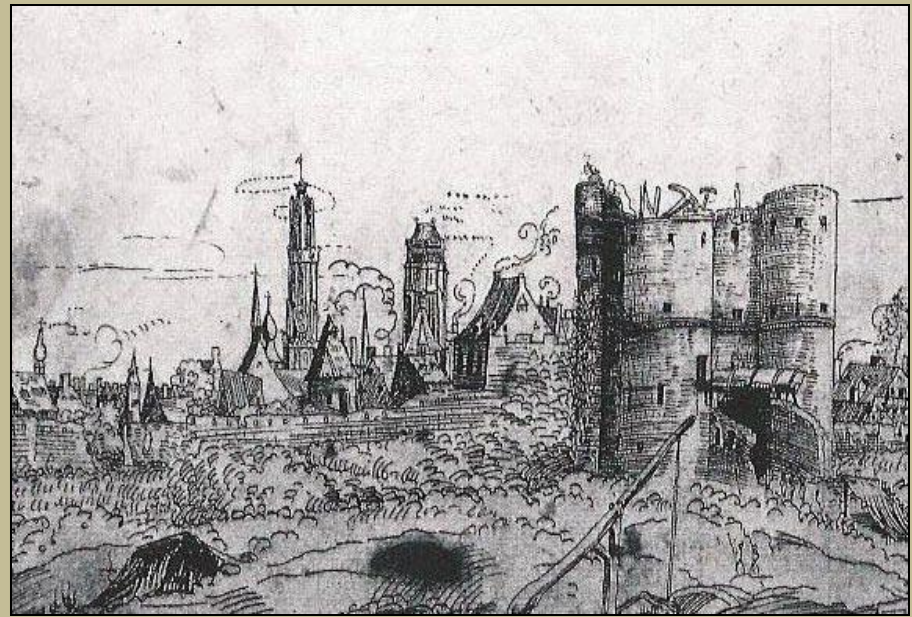

Rodepoort

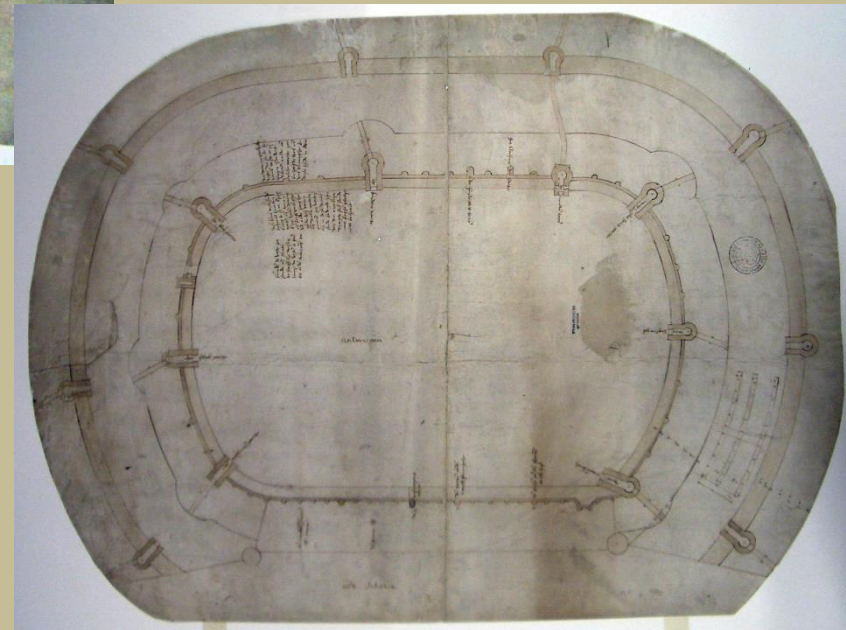
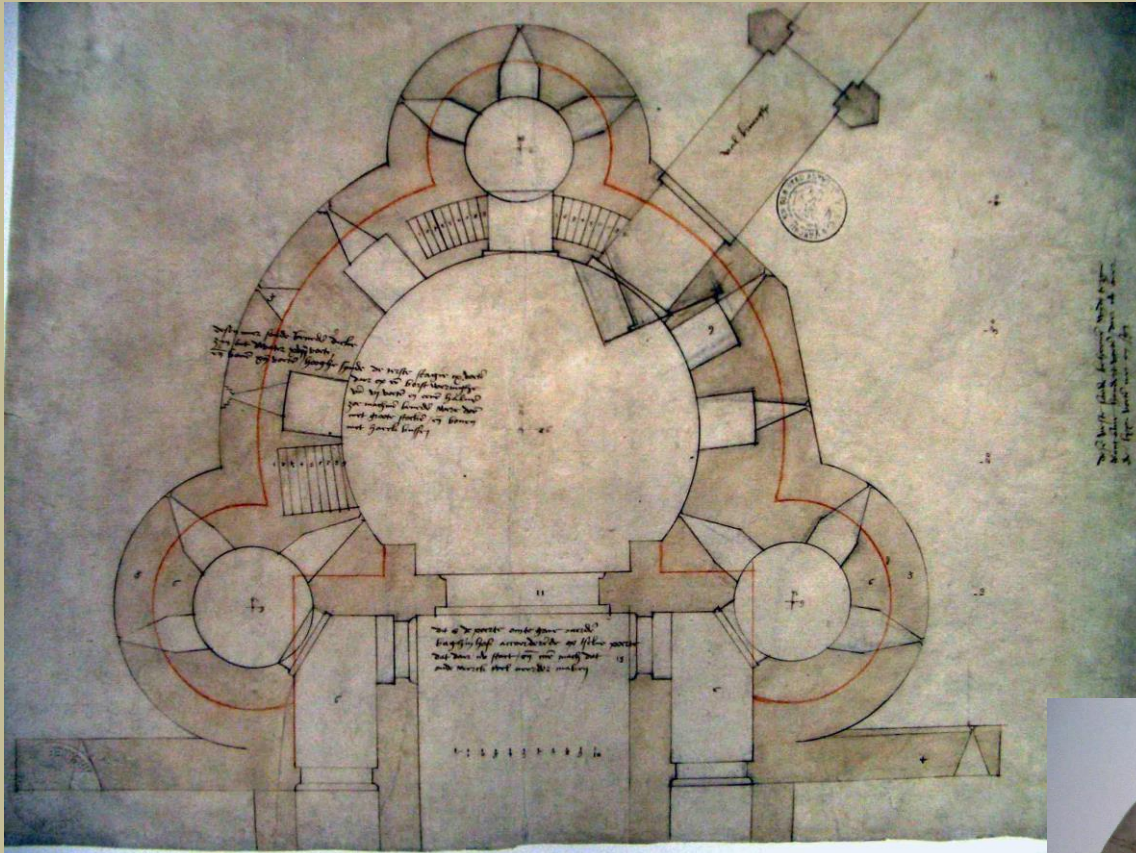
Slijkpoort

Pisternepoort

Scheldepoort

ANTWERPEN:
het zogenaamde
'Dürerplan', begin 16de eeuw

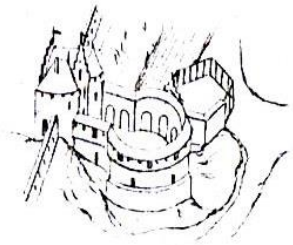

dubbele omwalling

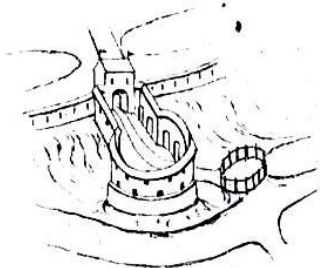
LEUVEN

TWEEDE OMWALLING (1357-1379)

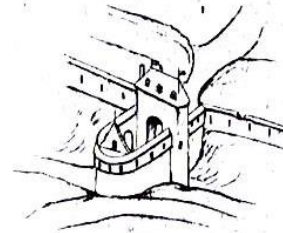

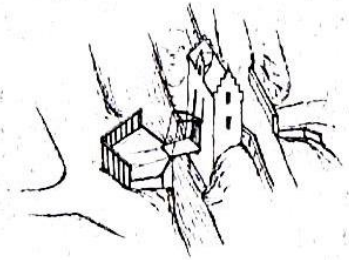
1. *Porte de Diest.*

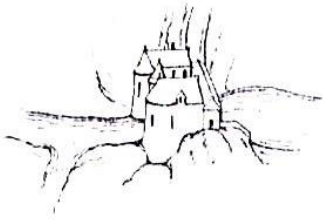
2. *Porte de Tirlemont.*

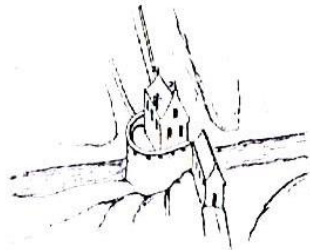
3. *Porte de Parc.*

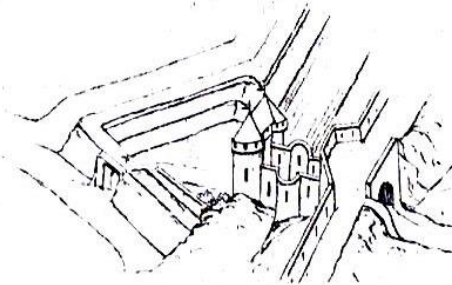
4. *Porte de Namur.*

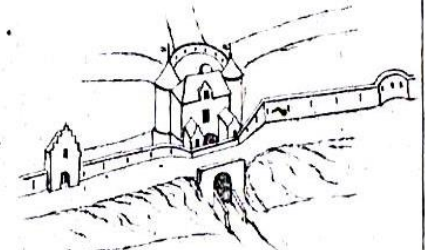
5. *Grandes Ecluses.*
(Volmeleu)

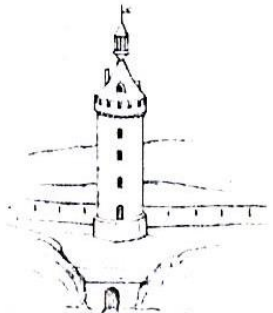
6. *Petites Ecluses.*
(Alouin à l'eau)

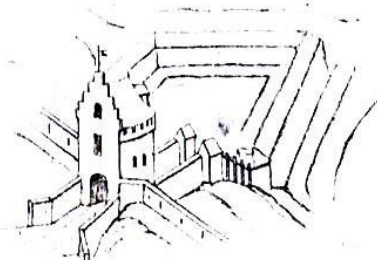
7. *Porte de Tervuren.*

8. *Porte de Bruxelles.*

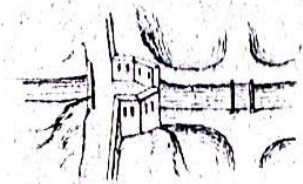
9. *Tour appelée la Wépense perdue.*

10. *Porte de Malines.*

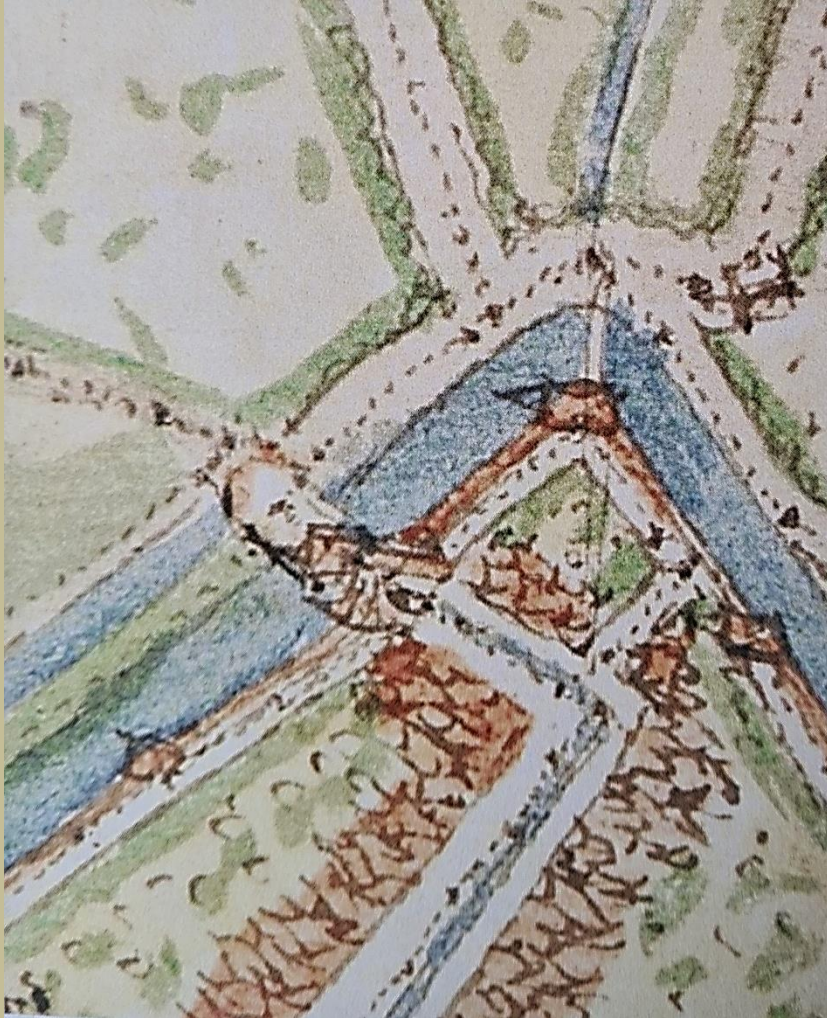
11. *Porte du Canal.*

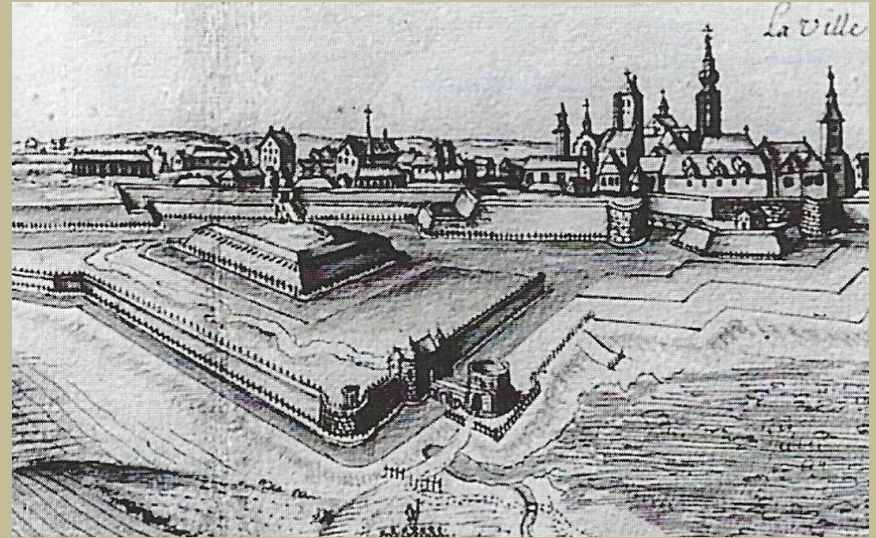
12. *Pont de la Leiebeck.*

Leuven: barbicanen aan enkele stadspoorten
(tekeningen van A. Joos uit: E. Van Even, *Louvain monumental*, Leuven, 1860.)

ZOUTLEEUW

Detail kaart Jacob van Deventer, ca.1560:
de Sint-Truidensepoort met barbacane

Overblijfselen van de barbacane, 2023

MECHELEN

Tweede omwalling: tweede helft 13de tot begin 14de eeuw

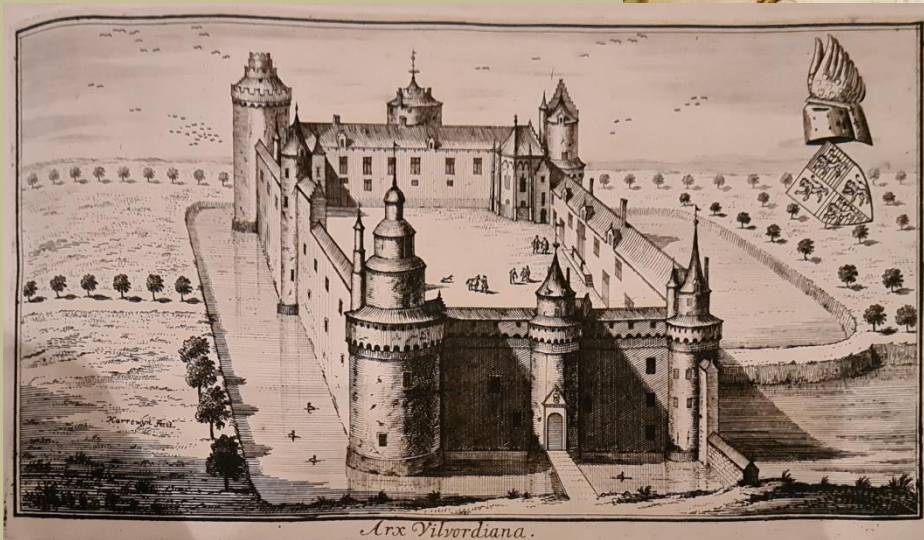

Mechelen

Brusselse poort

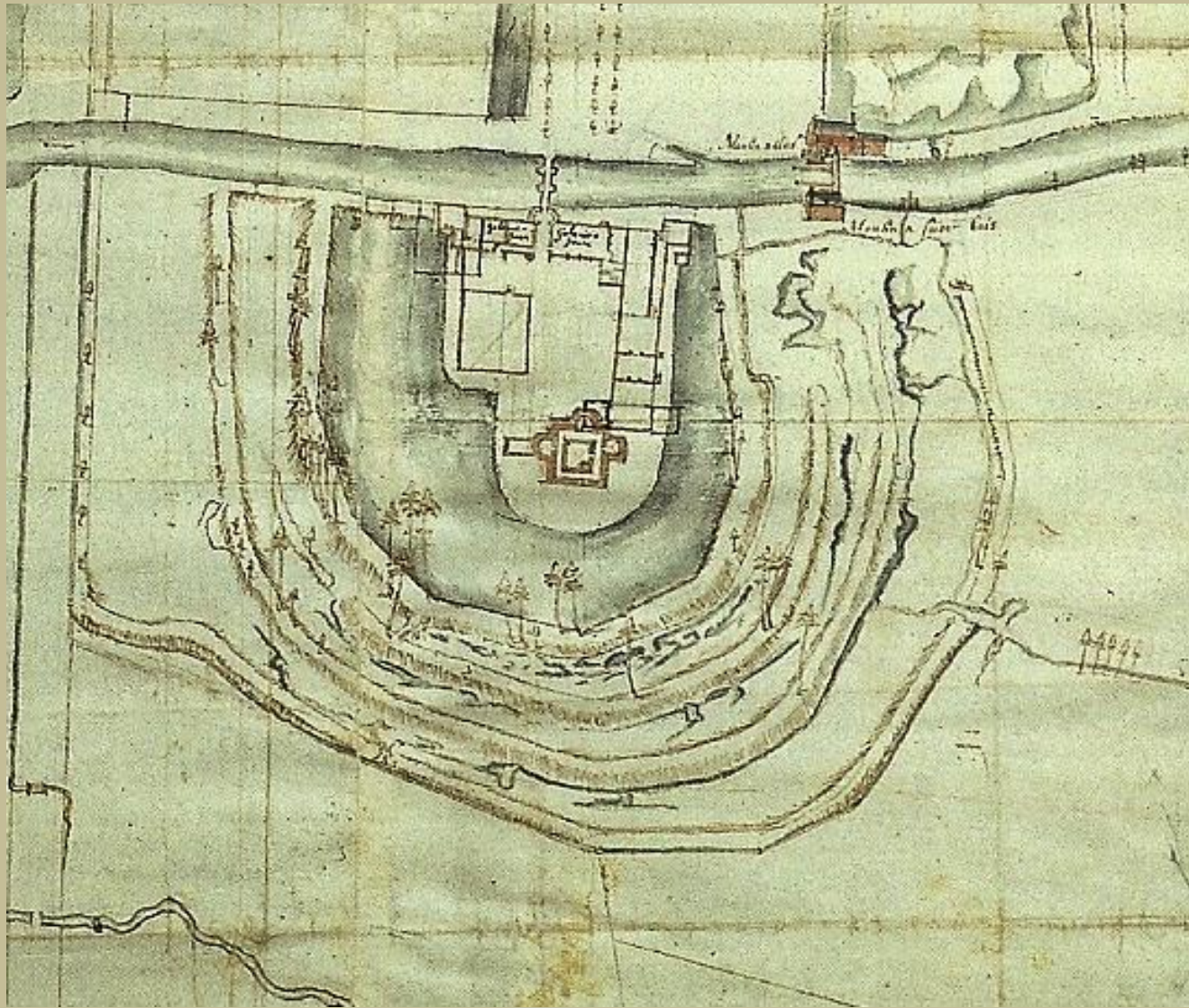
VILVOORDE

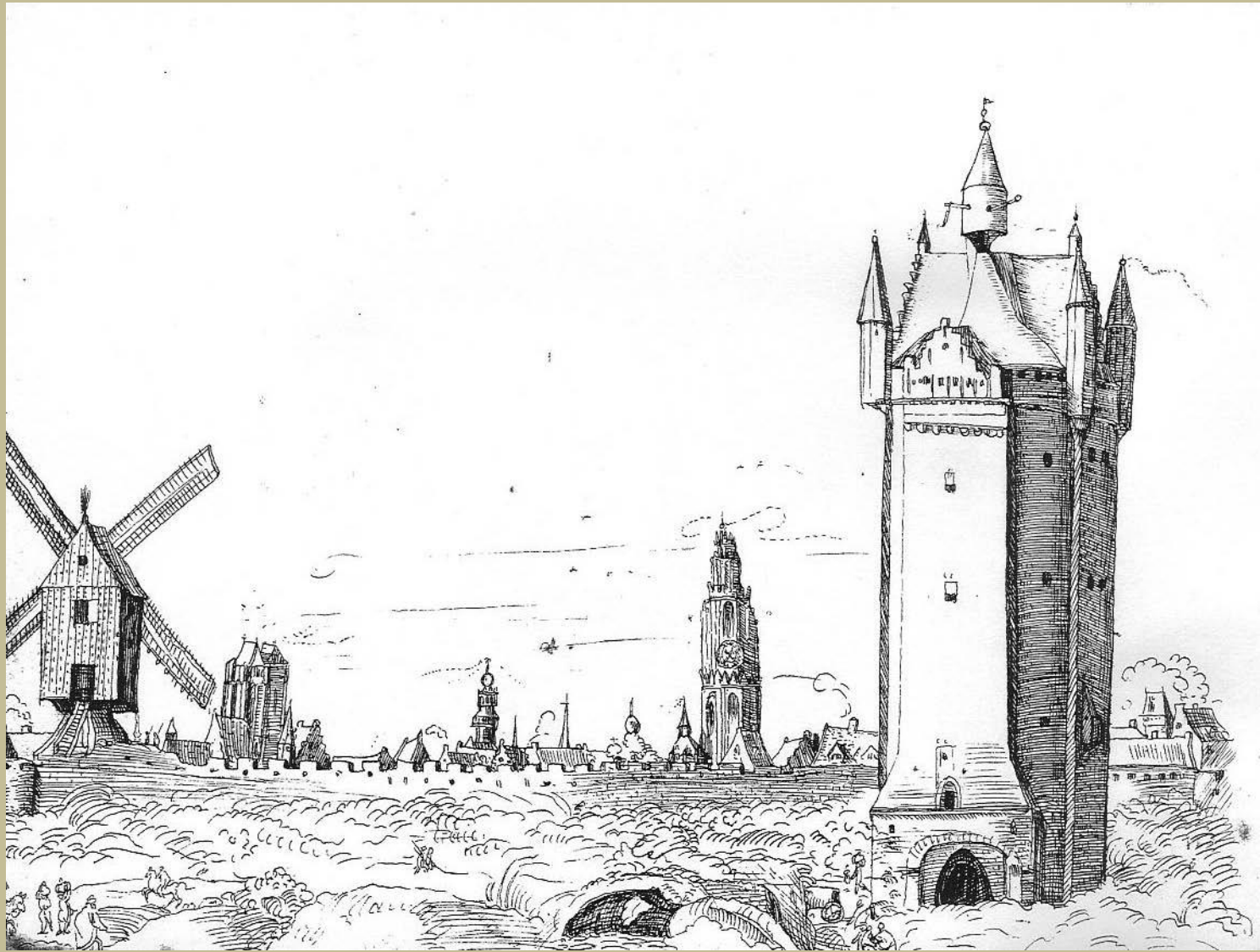
Kasteel van Vilvoorde, 14de eeuw

Eerste aanpassingen van middeleeuwse versterkingen aan het artilleriegeschut

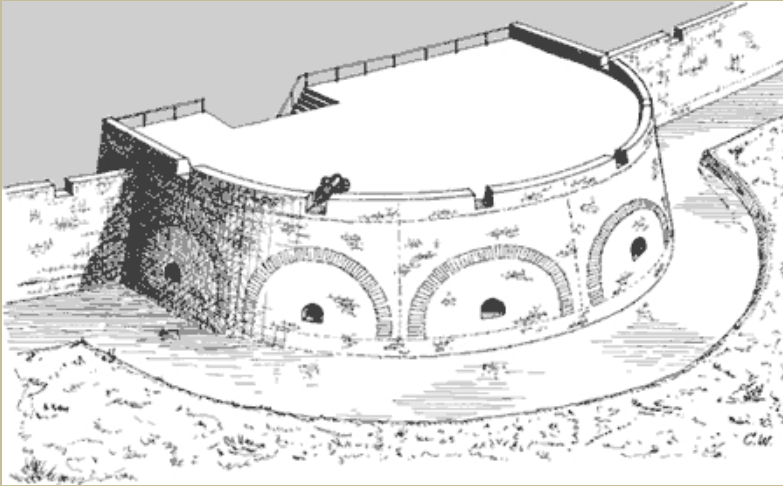

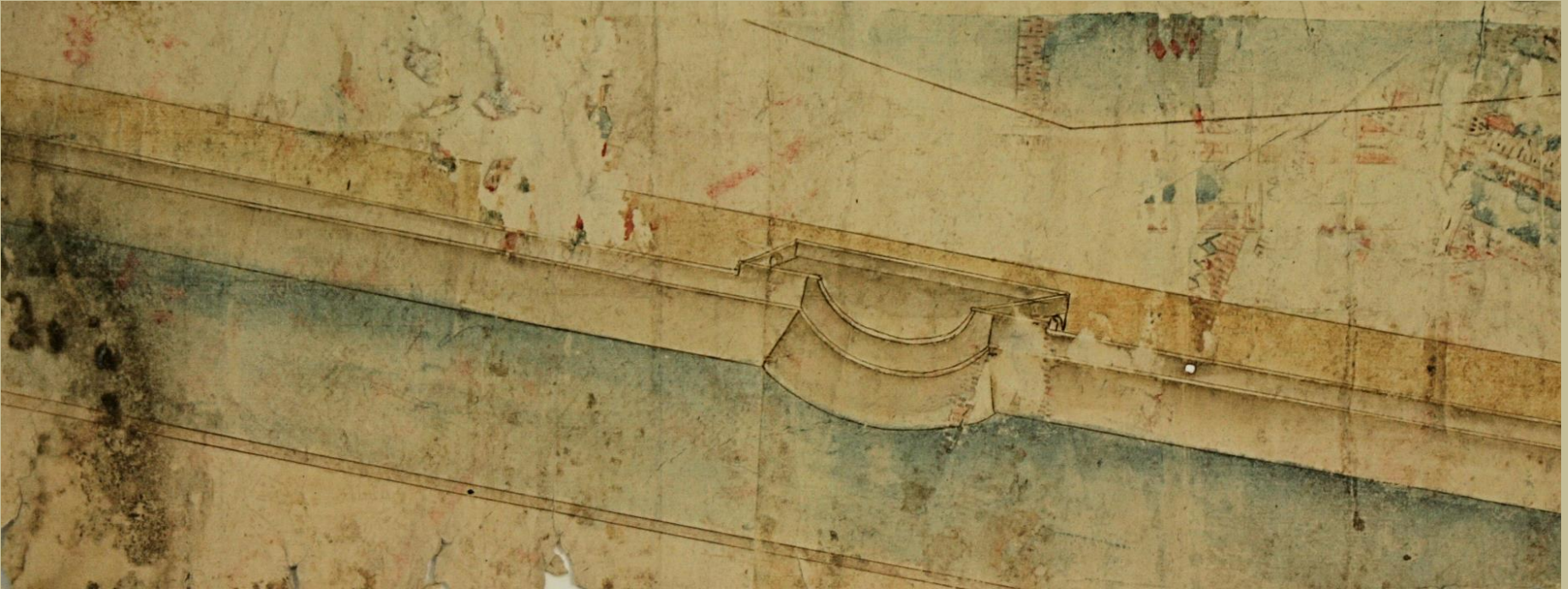
HEVERLEE: versterkingen Arenbergkasteel met drie ringen door Rombaut II Keldermans (?)

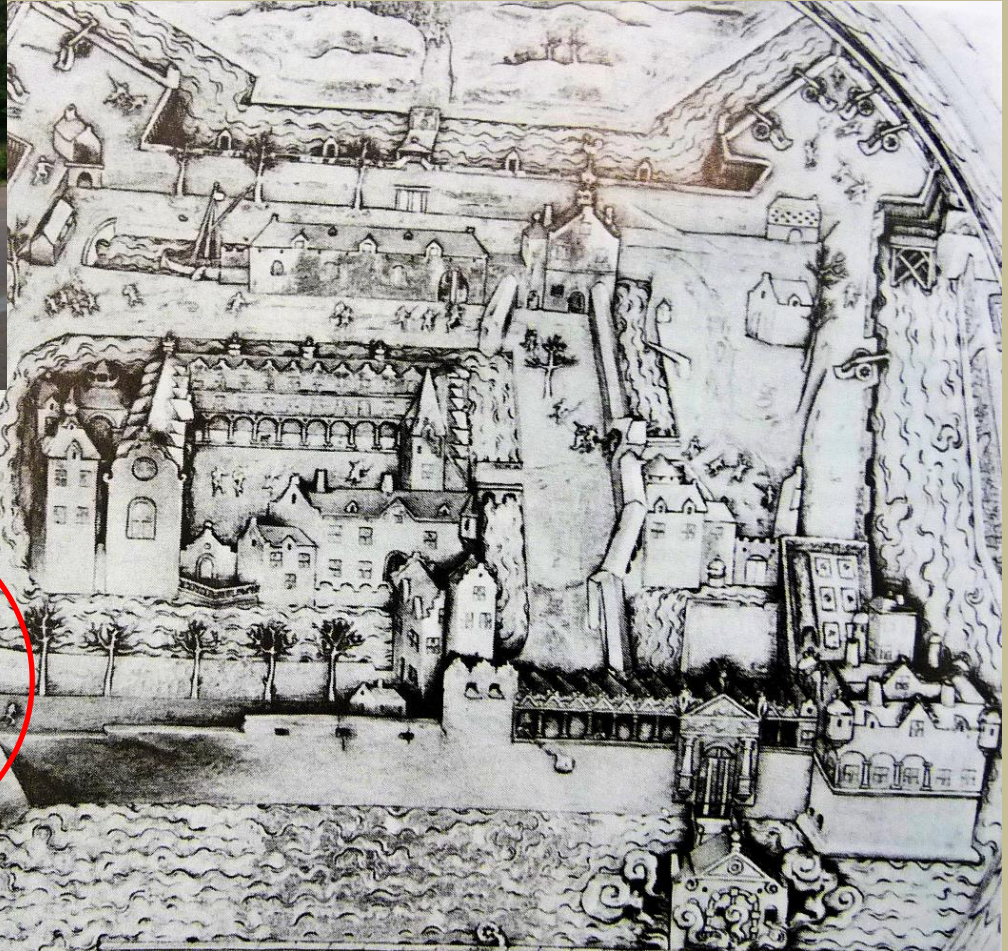
Antwerpen: aarde tegen middeleeuwse omwalling

Bastei

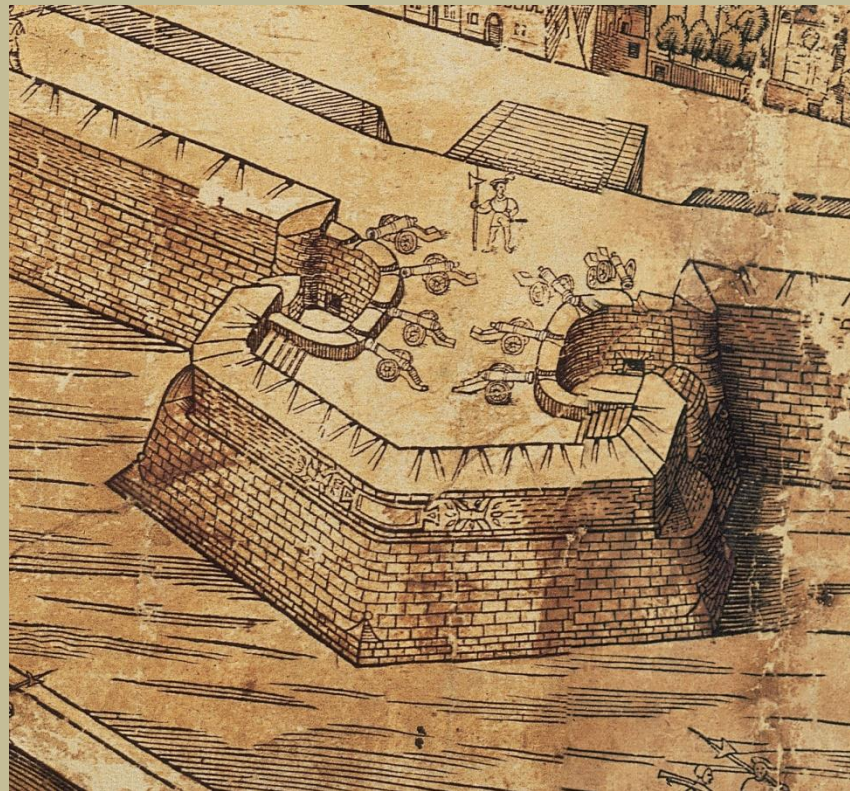

Breda: kasteel met geschuttorens

De Granaattoren en de
duiventoren, 1530:
geschuttorens
door Hendrik III
van Nassau
gebouwd

Vroege ontwikkelingen van het gebastioneerd versterkingssysteem in het hertogdom Brabant

1549

DE ZEVENTIEN PROVINCIEËN (1549)

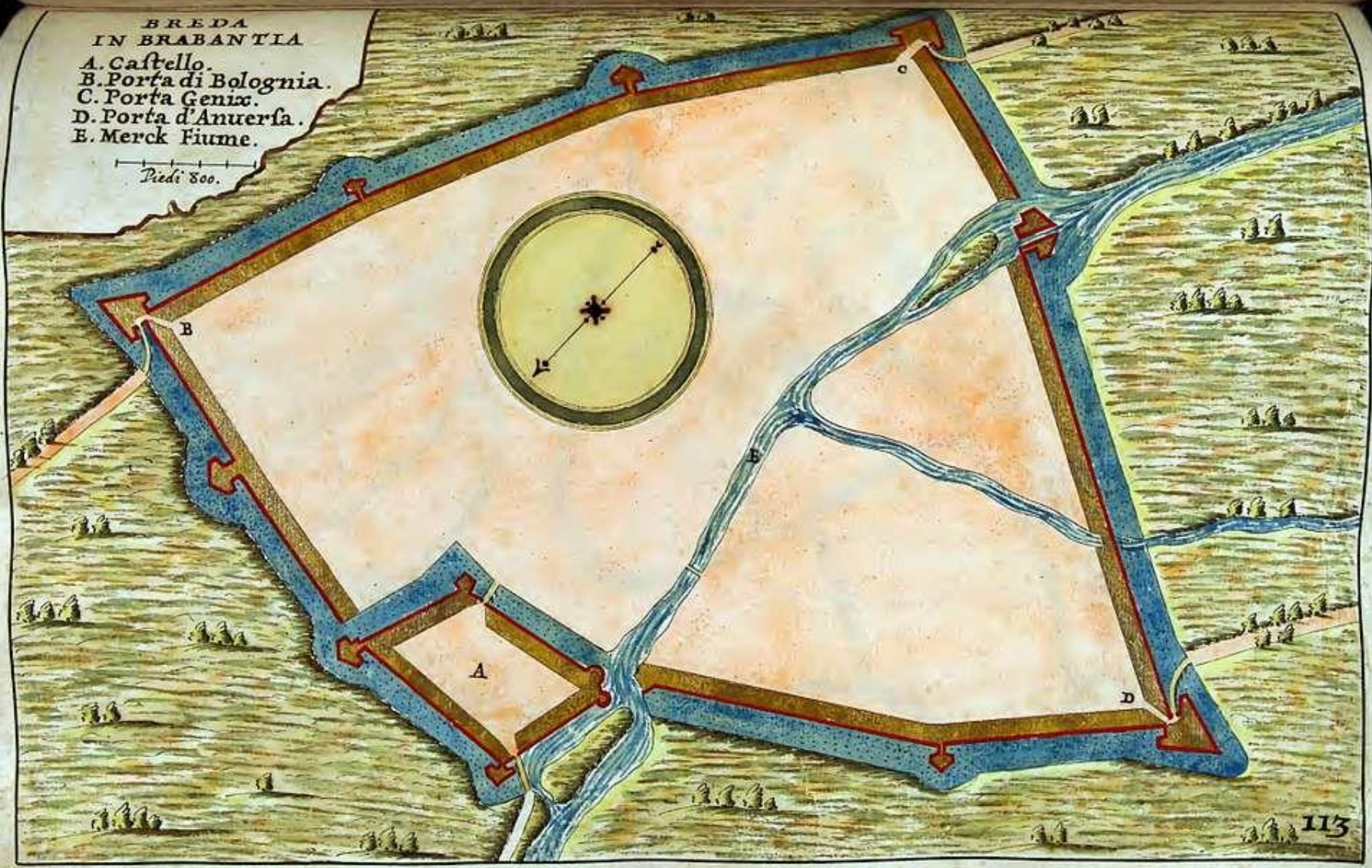
I. DE ZUIDELIJKE PROVINCIEËN

- HERTOEGDOM BRABANT
- HERTOEGDOM LIMBURG
- GRAAFSCHAP VLAANDEREN
- GRAAFSCHAP HENEGOUWEN
- HERTOEGDOM LUXEMBURG
- GRAAFSCHAP ARTESIË
- FRANS VLAANDEREN
- GRAAFSCHAP NAMEN
- DOORNIKSE
- HEERLIJKHEID MECHELEN

II. DE NOORDELIJKE PROVINCIEËN

De namen zijn op de kaart zelf vermeld

Bartolmeo Neroni (1505-1573), *Breda met zijn gebastioneerde omwalling*, ca.1560
Gebastioneerde stadsvergroting ca. 1531-1547 volgens het Oud-Italiaans systeem

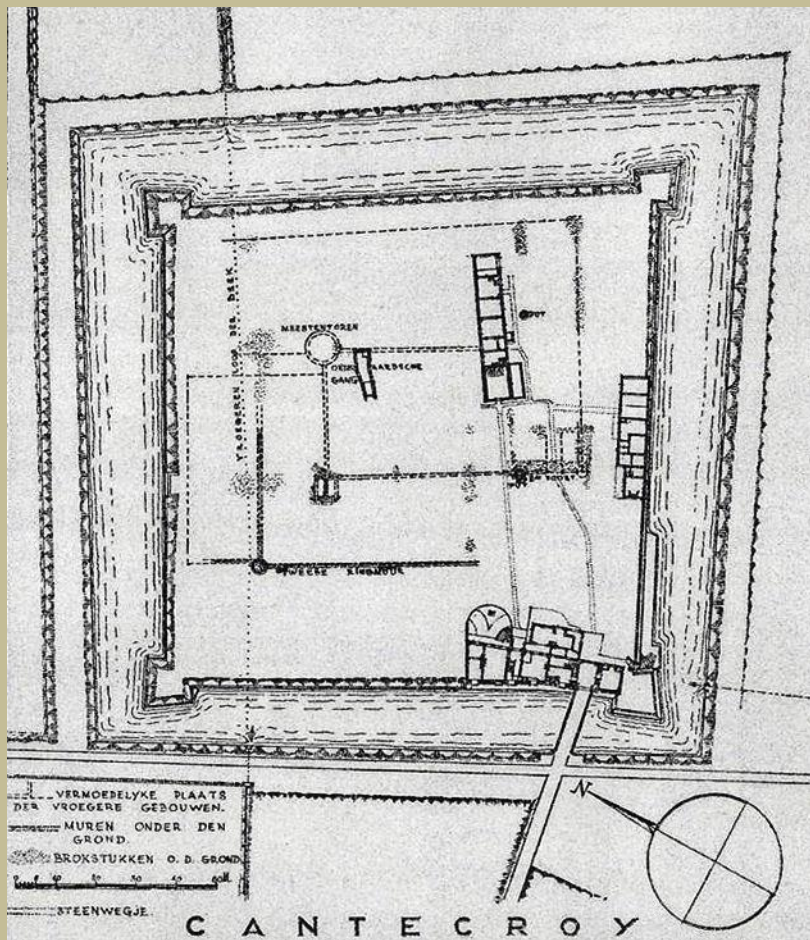

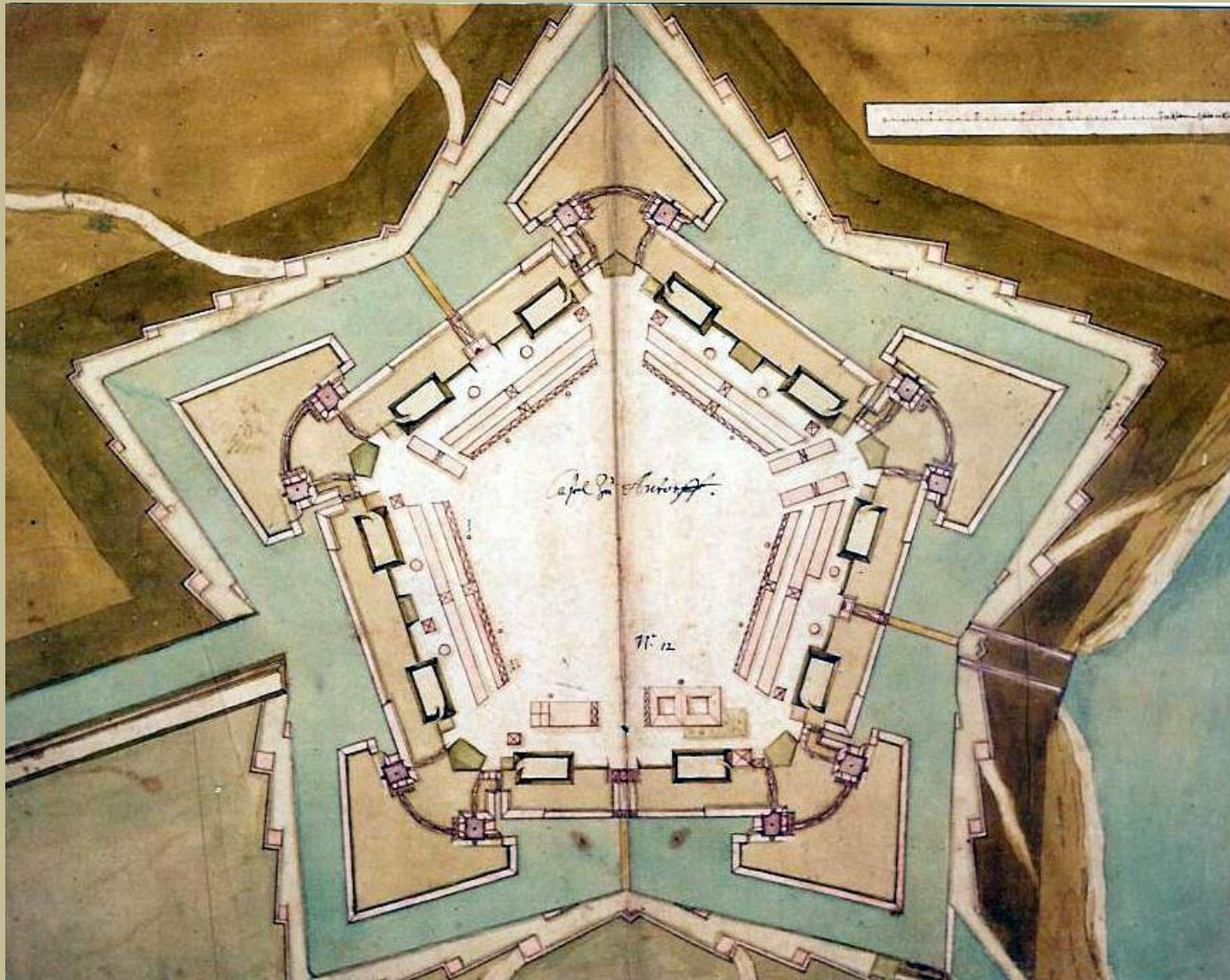
Fabio Licinio: Antwerpen en zijn gebastioneerde omwalling, 1542-1555

Spaanse omwalling van Antwerpen: piramide aan de saillant van het bastion aan de Kipdorppoort

Kasteel van Cantecroy

Citadel van Antwerpen, 1562 volgens het Nieuw-Italiaans vestingbouwkundig systeem

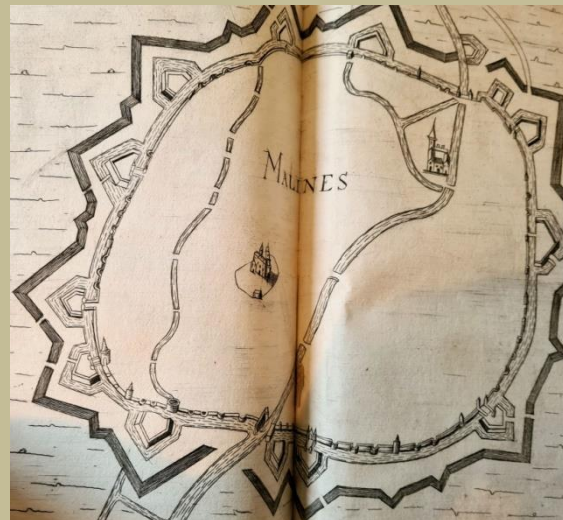
TOEVOEGEN VAN RAVELIJNEN VOOR DE MIDDELEEUWSE OMWALLING

Mechelen, Leuven, Lier, Herentals

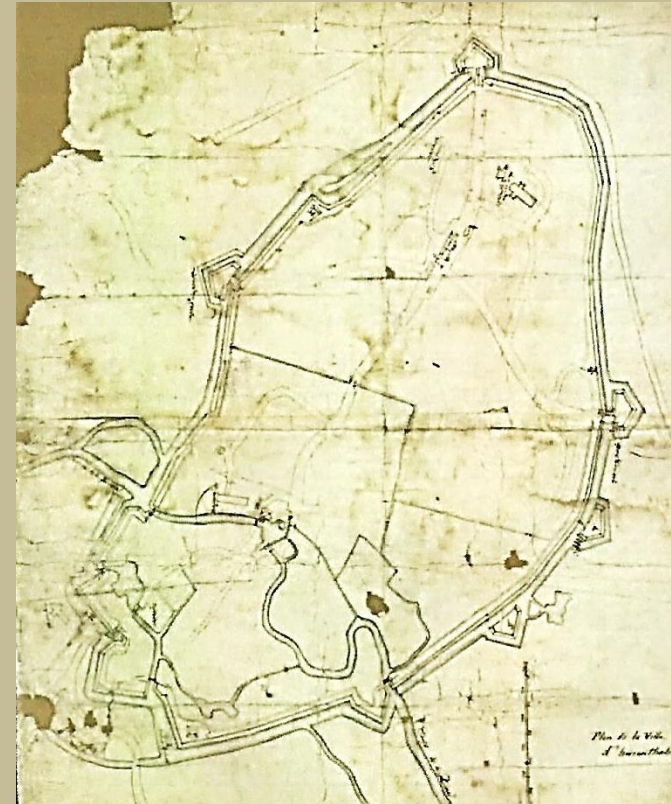
Lier

Leuven

Mechelen

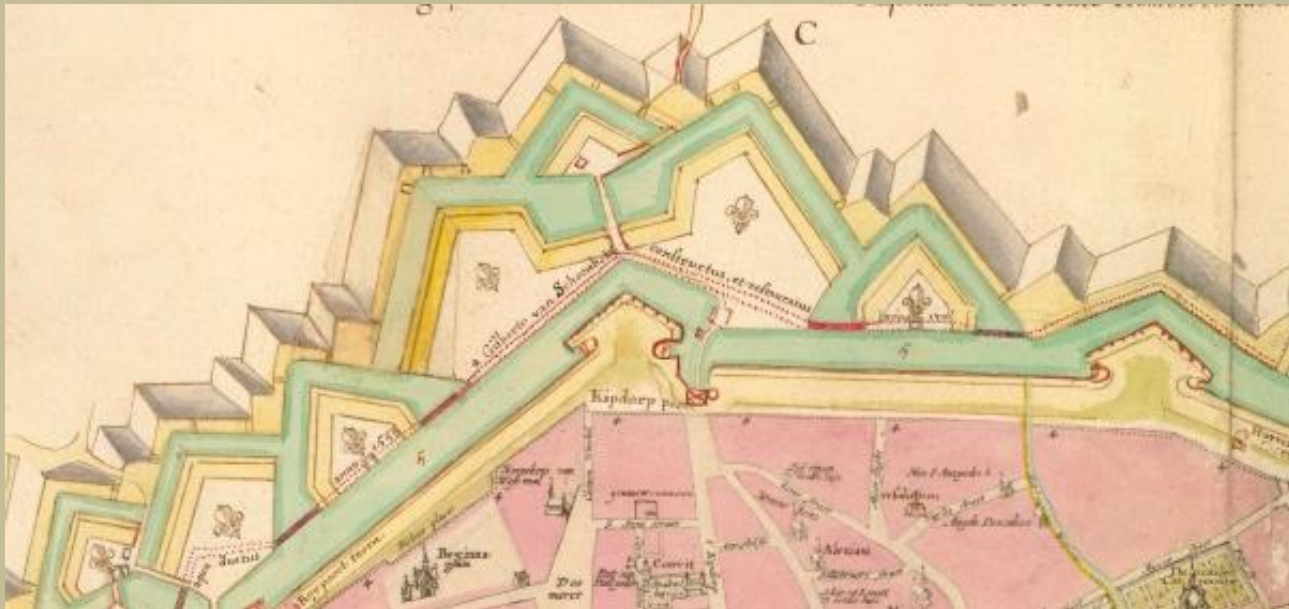

Herentals

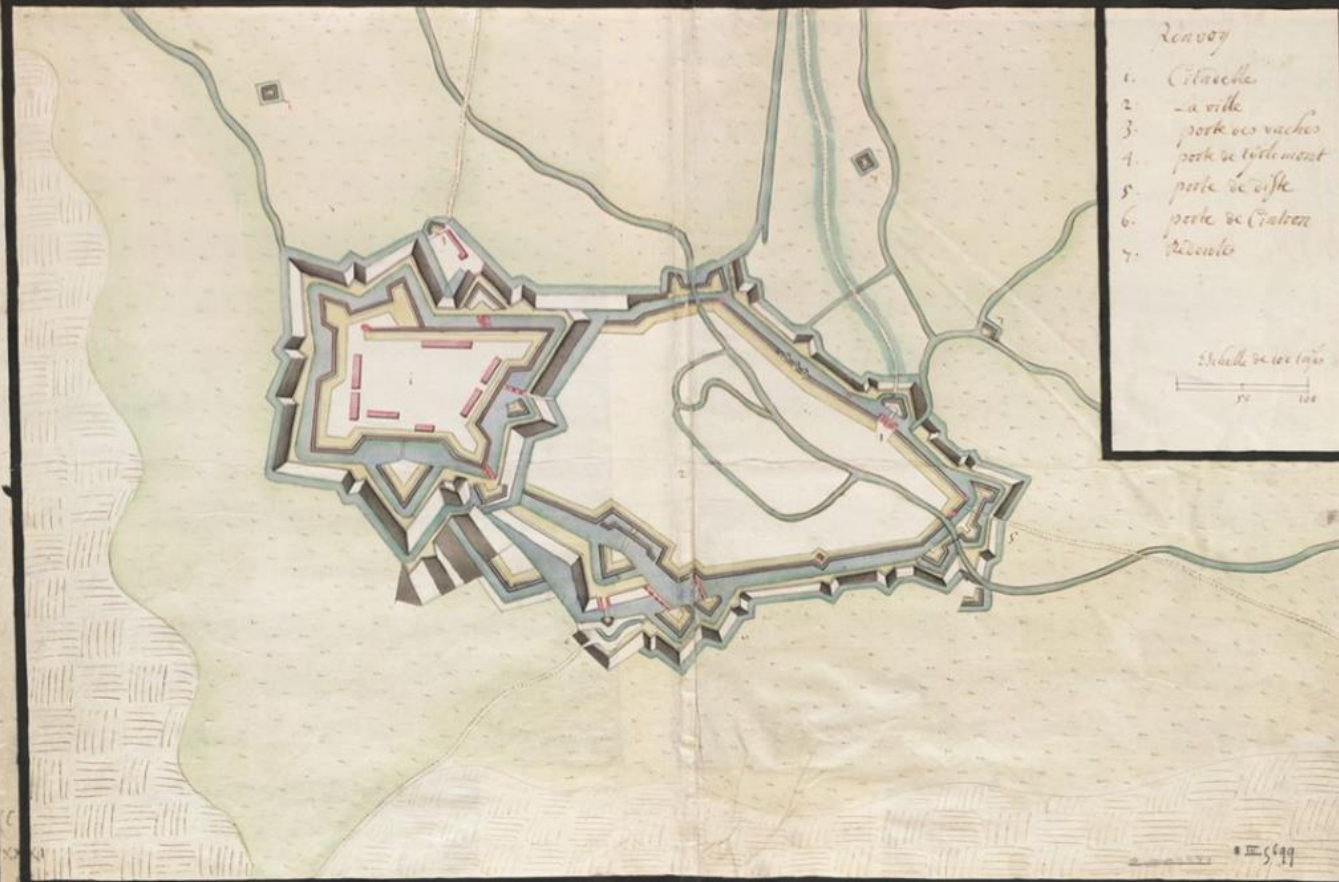

Bonnecroi: panoramisch zicht op de stad Brussel (detail)

Naar een verdere verfijning en expantie van het gebastioneerde systeem (17de en 18de eeuw)

Plan de La ville Et Citadelle de Leau place forte
du Comte de Brabant Sur La Riviere de
Duché

Plan van Zoutleeuw met zijn 17de en 18de eeuwse versterkingen en de citadel

ZOUTLEEUW

Bastion Saint-Louis

De Franse linie tijdens de Spaanse Secessieoorlog:
detail ter hoogte van Zoutleeuw

Vroege toepassingen van de theorieën van Montalembert en van het polygonaal type

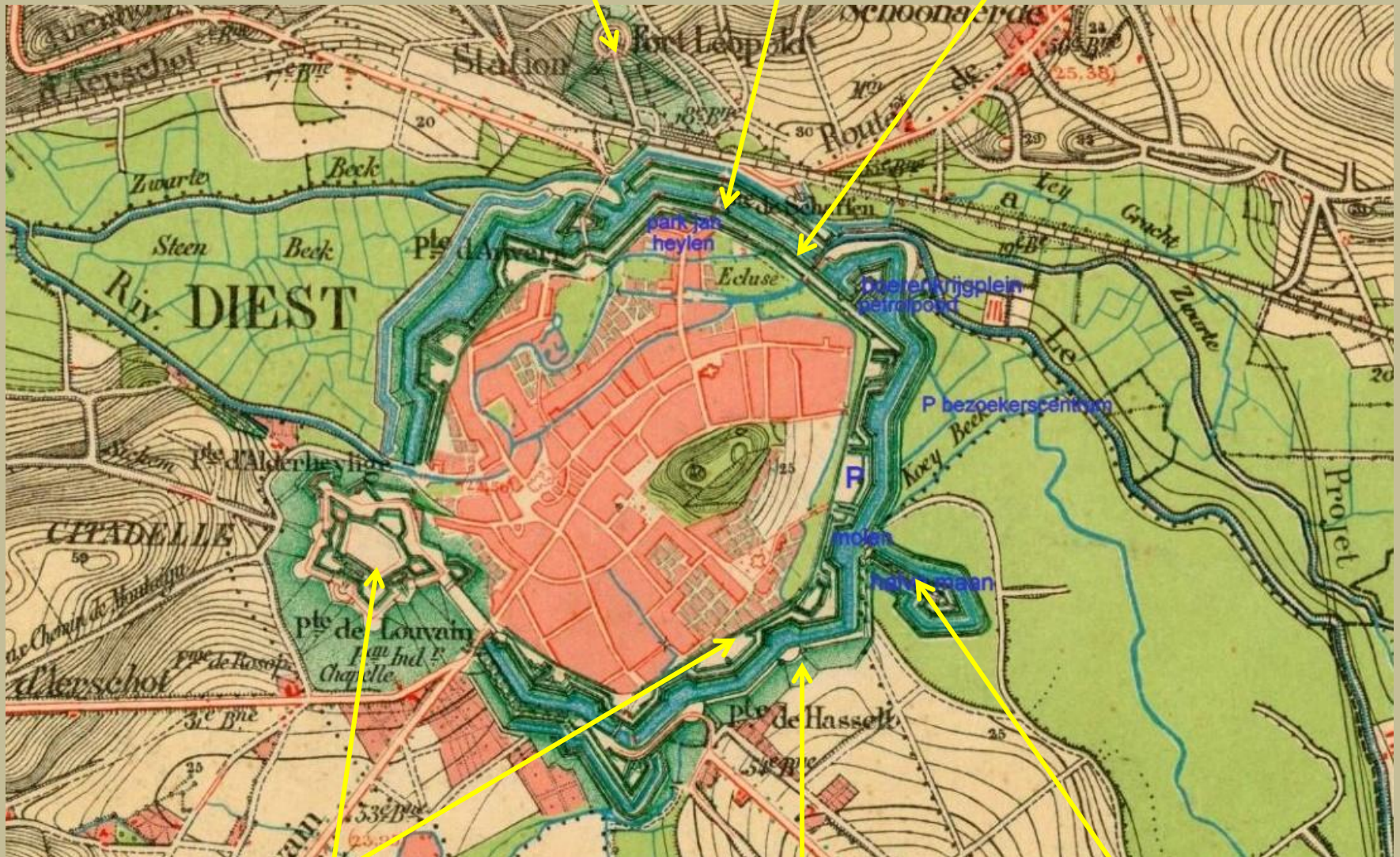

VESTING DIEST

geschutsfort

tenaille

polygonaal front

gebastioneerd front met citadel

enveloppe

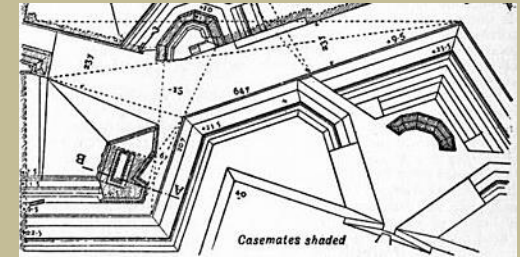
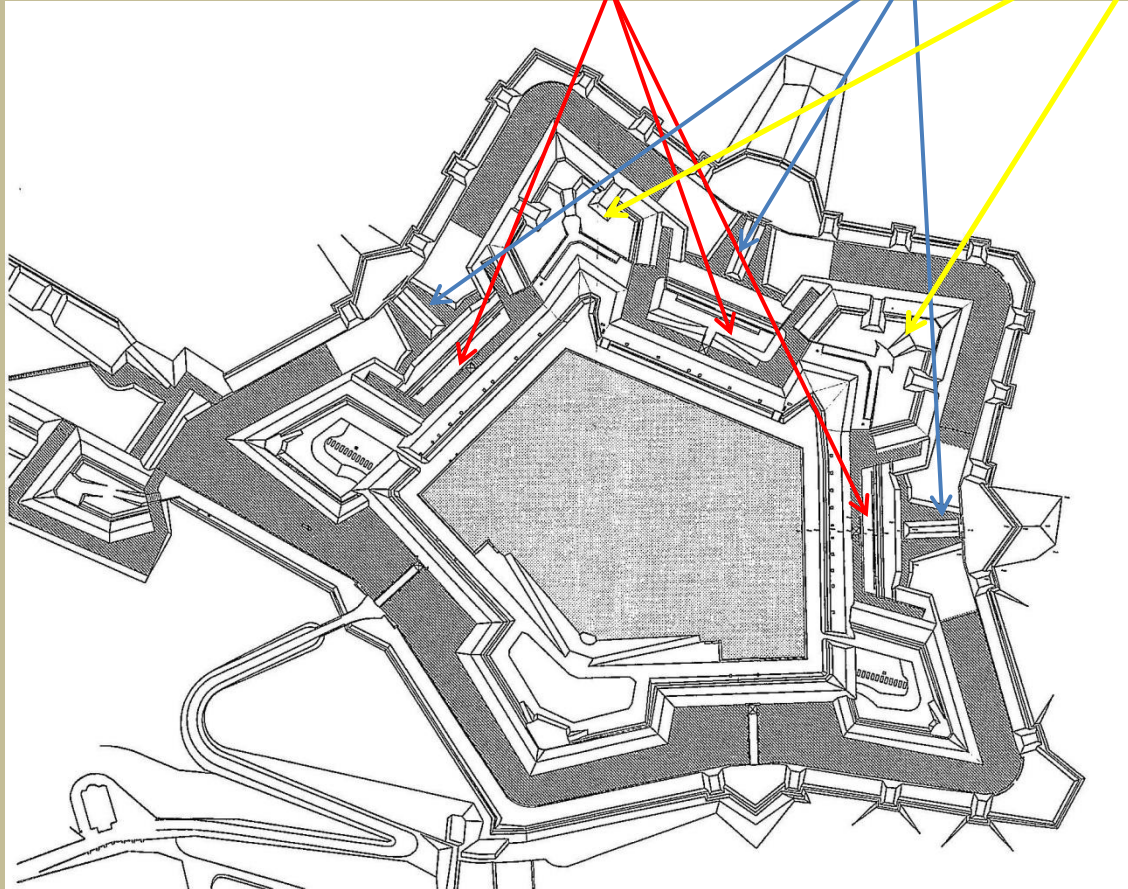
caponnière

DIEST: citadel

tenailles

caponnières

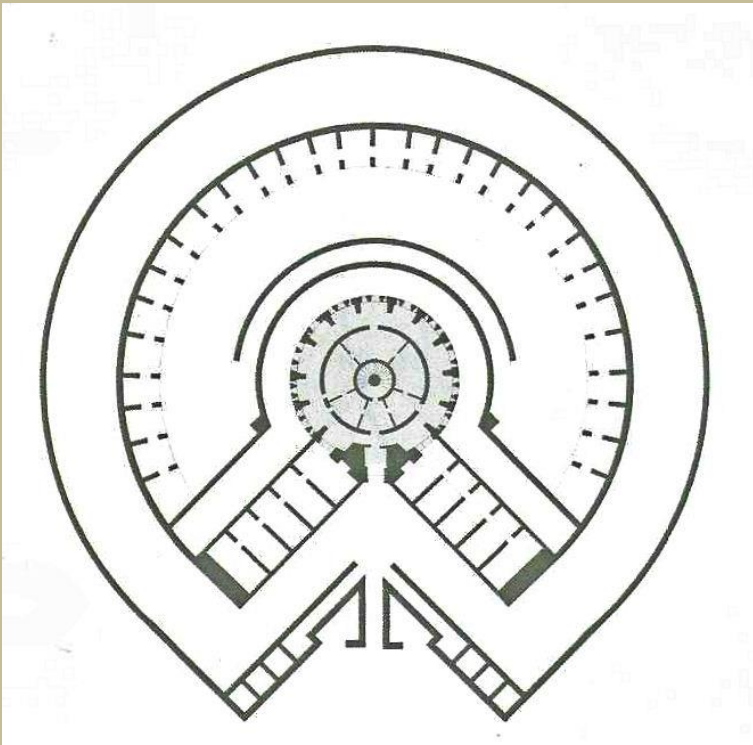
gedetacheerde bastions

Systeme de Chasseloup-Laubat:

het maskeren van de gekazematteerde lage batterijen in de teruggetrokken flanken van de bastions; openingen in de caponnières en tenailles laten het kanonvuur vanuit de teruggetrokken flanken toe

1858

traditorebatterijen

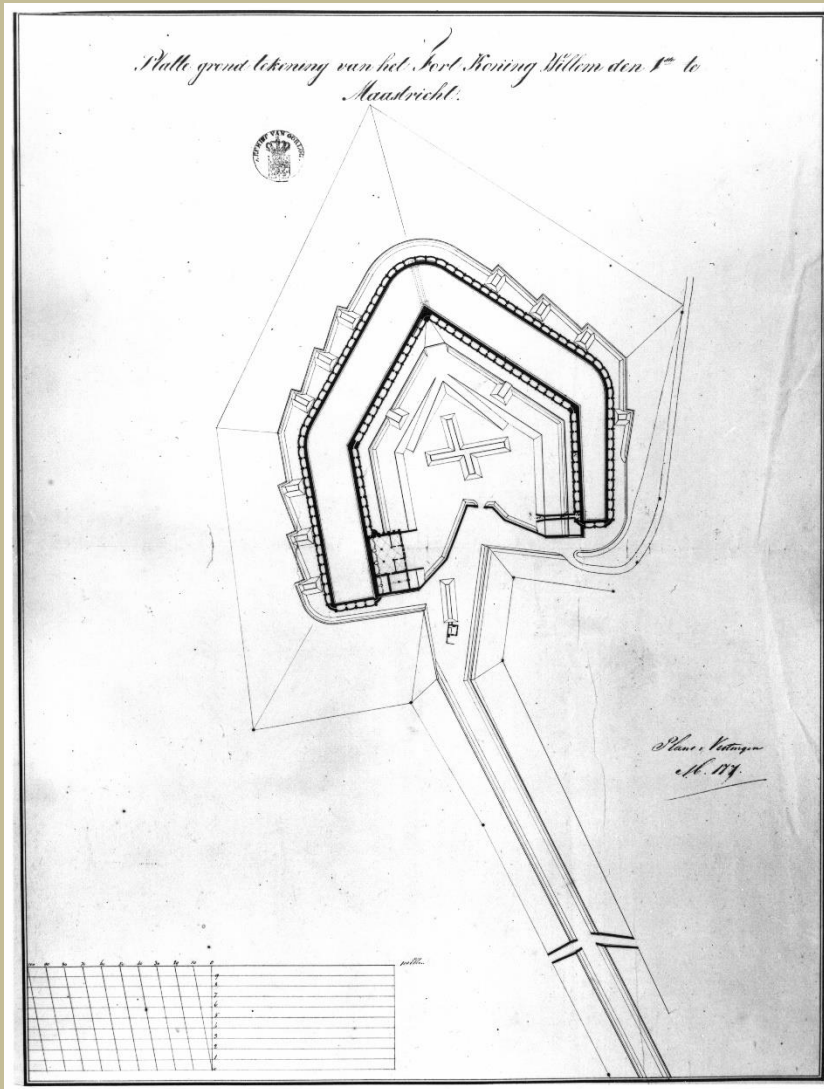
caponnière 1

caponnière 2

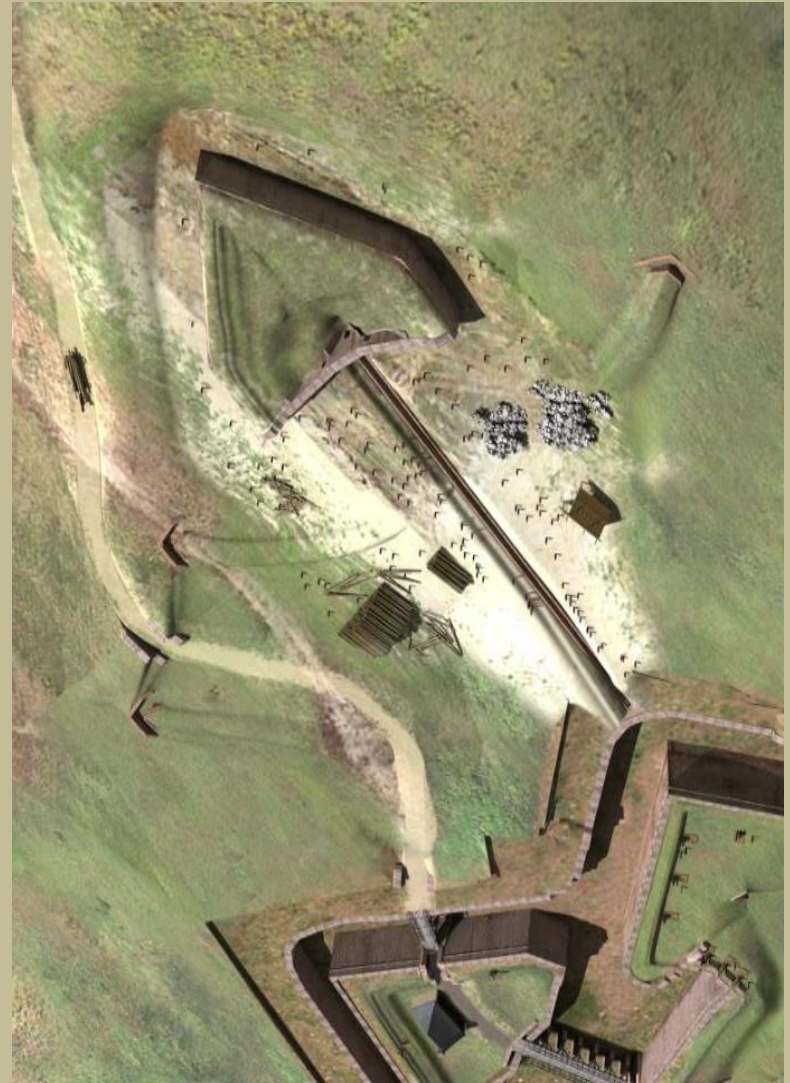
DIEST: Fort Leopold : ringfort met réduit en traditorebatterij; verbonden met de omwalling door een caponnière

Modellen uit de Wellingtonbarrière:

MAASTRICHT: fort Willem

Mont Dauphin: lunette d'Arçon, 1792

Linies in Brabant tijdens de 20ste eeuw

KW-linie
van Koningshooikt
tot Waver

KW-linie van Koningshooikt
tot Waver

Cointet-elementen
anti-tank
Railvelden (op moerassige gronden)

HAACHT: bunker

BESLUIT

- het hertogdom Brabant biedt op het gebied van versterkingsleer zowat alle vormen en types van militaire architectuur;
- het huidige Brabant heeft nog belangrijke troeven in handen van militaire versterkingen, maar de **volledigheid ontbreekt** jammer genoeg. Daarom is het bekend maken van historische, archeologische en iconografische informatie hoogst noodzakelijk.